فصلنامه پژوهش‌های پولی-بانکی
سال دوازدهم، شماره ۳۹، بهار ۱۳۹۸
صفحات ۱۰۵-۱۲۸

بررسی صحت و مشروعیت ضمانت سپرده از طریق تطابق آن با بیمه‌های معمولی

یعقوب فاطمی زردان *

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۱۱/۱۸ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۵/۰۶

چکیده

امروزه، ضمانت سپرده‌ها نقش بسزایی در ثبات مالی کشورها ایفا می‌کند و اکثر کشورها این سیستم را در کشورشان پیاده کرده‌اند. باوجوداین، هنوز این سیستم دارای اختلافاتی در بین فقهاست، زیرا برخی از آن‌ها بر این باورند ازآنجاکه معلوم نیست آیا در آینده حادثه‌ای اتفاق خواهد افتاد که بیمهٔ سپرده اقدام به بازپرداخت سپردهٔ متعهدشده نماید یا خیر، امکان دارد عواملی نظیر غرر و قمار در بیمهٔ سپرده وارد شوند. همچنین، این احتمال وجود دارد که بیمهٔ سپرده وابسته به یک‌سری عقود مانند هبه، ضمان، و صلح باشد و باید هر شرایطی که برای این عقود وجود دارد در بیمهٔ سپرده نیز به‌کار رود. در نتیجه، این مقاله بر آن شد تا از طریق بررسی مشروعیت بیمه‌های معمولی و انطباق آن با بیمهٔ سپرده، مشروعیت آن را بررسی کند. بدین‌منظور در این مقاله برای دستیابی به این هدف، از روش کتابخانه‌ای و تحلیل توصیفی مطالب استفاده شد. بر اساس نتایج حاصله، مشخص گردید که بیمهٔ سپرده عقدی لازم، معین، غیرسفهی، منجز، و احتمالی است و غرر و قمار در بیمهٔ سپرده دخیل نیست. در نهایت، درخواهیم یافت که بیمهٔ سپرده عقدی مستقل از سایر عقود مانند هبه، صلح، و ضمان است و هیچ انطباقی با این عقود ندارد. در نتیجه، اگر عقدی از نظر شرعی پذیرفته شود و مستقل از سایر عقود باشد، می‌توان از آن عقد استفاده کرد. با این شرایط، بیمهٔ سپرده مشروع و استفاده از آن بلامانع است.

واژه‌های کلیدی: بیمه، ضمانت سپرده، مشروعیت.
طبقه‌بندی JEL: G21، G22

* دانشجوی دکتری اقتصاد دانشگاه بوعلی سینا(نویسنده مسئول)؛ yaghobfatemi0@gmail.com

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1398.12.39.2.6]

۱ مقدمه

ضمانت سپرده (بیمه سپرده) امروزه نقش بسیار گسترده‌ای در بانکداری دنیا ایفا می‌کند و این موضوع تنها مختص کشورهای دارای بانکداری متعارف و ربوی نیست، بلکه بسیاری از کشورهای دارای بانکداری اسلامی نظیر سودان، مالزی، بحرین، و غیره نیز از وجود آن بهره می‌برند. بیمهٔ سپرده به‌دلیل اهمیت بالایی که در ثبات بانکی و حمایت از سپرده‌ها و همچنین نقش آن در افزایش رقابت بین بانک‌ها، شناسایی بانک‌ها، و مؤسسات مشکل‌دار و ارائهٔ راه‌حل مناسب در جهت حل آن مشکل، جلوگیری از فرار سرمایه، کاهش زمینهٔ ایجاد بانکداری سایه، کاهش مداخله و هزینه‌های نظارتی دولت، و جلوگیری از آثار نامطلوب کوتاه‌مدت و بلندمدت اقتصادی ناشی از عدم اطمینان به نظام بانکی دارد، باعث توجه روزافزون به این مسئله شده است (فاطمی، ۱۳۹۵، ص. ۶-۱۵).

در ایران به‌صورت غیرمستقیم از طریق ذخیرهٔ قانونی، سپرده‌های افراد تضمین می‌شود. اما باوجود ضمانت سپرده، امکانی را به بانک‌های کوچک فراهم می‌کند که ذخایر قانونی خود را کاهش دهند و بخشی از منابع خود را آزاد کنند که این عمل باعث می‌شود نرخ بهرهٔ بانک‌ها کاهش یابد و بهروری بالا برود (خادمعلی، ۱۳۸۴). در واقع با توجه به اهداف ضمانت سپرده‌ها در بازپرداخت سپرده‌ها به صاحبانش، از یک‌طرف باعث می‌شود جذب سپرده و پس‌انداز افزایش یابد که با افزایش پس‌انداز و منابع بانکی و همچنین کاهش ذخیرهٔ احتیاطی برای مواجهه با تقاضای ناگهانی سپرده‌گذاران، پرداخت تسهیلات و اعطای وام توسط بانک‌ها با نرخ بهرهٔ کمتر به‌دلیل کاهش ریسک افزایش می‌یابد و از طرف دیگر، سپرده‌ها در جهت سرمایه‌گذاری در پروژه‌ها سرازیر شوند. ازاین‌رو، افزایش سرمایه‌گذاری در بخش خصوصی و به‌تبع آن افزایش تولید و اشتغال را داریم که همهٔ این عوامل باعث افزایش تقاضای کل و تولید ناخالص ملی می‌شود و در نتیجهٔ آن، رونق اقتصادی، افزایش اشتغال، و ثبات اقتصادی همراه خواهد بود. همچنین، اگر نهادی جدا از بانک مرکزی این عمل را انجام دهد، با توجه به نظارت بالایی که این سیستم بر بانک‌ها دارد، باعث می‌شود اولاً ریسک‌پذیری بانک‌ها کاهش یابد و در پروژه‌های خطرآفرین وارد نشوند و دوم، هزینهٔ نظارت بانک مرکزی را کاهش می‌دهد که این عمل خود باعث افزایش کارایی بانک مرکزی و رسیدگی بهتر به سایر امور می‌شود.

طراحی بیمهٔ سپرده در کشورهای مختلف بر اساس شرایط هر کشور متفاوت است و بسته به این شرایط نحوهٔ عضویت، میزان پوشش، تأمین مالی، نحوهٔ ادارهٔ سیستم، و... هر کشوری با کشور دیگر متمایز است. پرسش‌های اساسی که در این زمینه می‌توان مطرح کرد

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1398.12.39.2.6]

این است که آیا عملکرد بیمهٔ سپرده در نظام بانکداری اسلامی و بانکداری ربوی متفاوت است؟ آیا بیمهٔ سپرده عقدی صحیح و معتبر است؟ آیا بیمهٔ سپرده در کشورهای دارای بانکداری اسلامی پذیرفته شده است؟ آیا بیمهٔ سپرده عقدی مستقل است یا وابسته و منطبق بر یک‌سری عقود دیگر؟

براین‌اساس، در این پژوهش به‌منظور پاسخ به پرسش‌های بالا و بررسی صحت و مشروعیت ضمانت سپرده‌ها، در ابتدا به بررسی ادبیات پژوهش در این خصوص اشاره می‌شود و سپس به تحلیل عملکرد این سیستم در بانکداری اسلامی و متعارف و در بخش‌های بعدی به بررسی ویژگی‌ها، صحت و مشروعیت تضمین سپرده‌ها، و همچنین بررسی این عقد از منظر وابسته و مستقل‌بودن به سایر عقود می‌پردازیم و در نهایت نتیجه‌گیری و دلالت‌های پژوهش بر مبنای نتایج حاصله را ارائه خواهیم کرد.

۲ پیشینهٔ تحقیق

ابراهیمی سالاری و همکاران (۱۳۹۲) در مقاله‌ای تحت عنوان «بررسی مبانی فقهی بیمهٔ سپرده‌های بانکی» به بررسی بیمهٔ سپرده از منظر فقهی پرداخته‌اند. در این مقاله، ابتدا امکان تطبیق بیمهٔ سپرده بر عقود معهودهٔ شرعی مانند صلح ضمان و هبه و سپس به‌عنوان عقدی مستقل بررسی شده و اشکالات وارد بر آن مانند شبه‌ربا، شبه‌قمار، و... نیز پاسخ داده شده است. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد نظام‌های بیمهٔ سپرده می‌توانند به‌عنوان بخش مکمل شبکهٔ ایمنی، به حفظ ثبات مالی کمک کنند و به‌نظر می‌رسد اشکالی بر بیمهٔ سپرده به‌عنوان یکی از عقود معهودهٔ شرعی مانند ضمان، هبه، و صلح و همچنین به‌عنوان عقدی مستقل وارد نباشد.

خالدیان در مقاله‌ای با عنوان «حکم بیمه از دیدگاه فقهای اهل سنت و امامیه» به بررسی فقهی بیمه می‌پردازد. بر اساس یافته‌ها، حکم بیمه از نظر اهل سنت یکی از مسائل بحث‌برانگیز است که دلیل اصلی آن هم این است که بیمه جزو امور محدثه است. فقهای مذاهب اسلامی در مورد بیمه دو دیدگاه دارند؛ فقهای اهل سنت بیمه را به دو صورت تعاونی و تجاری تقسیم کرده‌اند و فقط نوع تعاونی آن را جایز می‌دانند و معتقدند بیمهٔ تجاری باعث ارسال سود و نفع به‌سمت شرکت‌های بیمه می‌گردد، لذا آن را حرام می‌دانند؛ اما فقهای امامیه بر این باورند که به‌دلیل ادلهٔ قرآنی «اوفوا بالعقود» عقد بیمهٔ جایزی است.

یوسفی در پایان‌نامه‌ای با عنوان «امکان‌سنجی بیمهٔ سپرده در نظام مالی جمهوری اسلامی ایران» به بررسی فقهی این موضوع می‌پردازد. با توجه به یافته‌ها، وجود این بحران در نظام بانکی، بسیاری از کشورها را جهت حل و فصل بحران ایجادشده به طراحی

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]
[DOR: 20.1001.1.26453355.1398.12.39.2.6]

سیستمی برای حمایت از منافع سپرده‌گذاران بانکی، حمایت از بانک‌ها و شبکهٔ بانکی در پاسخ‌گویی به سپرده‌گذاران و سایر کسانی که مستقیم و غیرمستقیم از شبکهٔ بانکی ذی‌نفع هستند واداشت و سیستم حمایتی موجود تحت عنوان بیمهٔ سپرده طراحی شد. نتایج تحقیق حاکی از این امر است که به‌کارگیری سازوکار بیمهٔ سپرده از حیث فقهی و حقوقی بلامانع است، لکن شرایط کنونی اقتصادی ایران مناسب به‌کارگیری این سازوکار نیست و می‌بایست تمهیدات لازم اقتصادی جهت پیاده‌سازی و استفادهٔ مناسب از این سازوکار فراهم شود.

شیخانی (۱۳۸۱) در کتاب *سیستم بیمهٔ سپرده‌ها: ابزاری در جهت توسعهٔ بانکداری غیردولتی در جمهوری اسلامی ایران*، با روش تحلیلی توصیفی، ضمن بررسی مشکلات ناشی از ایجاد چنین سیستمی در صورت بی‌توجهی به زوایایی ازجمله ایجاد ابزارهای نظارتی و حمایتی صحیح، بیان می‌دارد توسعهٔ بانکداری غیردولتی در کشور مستلزم ایجاد یک سیستم علنی بیمهٔ سپرده‌هاست. به‌عبارتی، وجود نظام بانکداری خصوصی بدون ضمانت سپرده‌ها نمی‌تواند موفقیت‌آمیز باشد، به‌دلیل اینکه اولاً مشتری به بانک‌های خصوصی و مؤسسات مالی در مورد بازپرداخت سپرده‌هایش اعتماد ندارد و می‌داند که اگر برای بانک‌های دولتی مشکلی به‌وجود آید، با پشتیبانی دولت این مشکل برطرف می‌شود، درحالی‌که برای بانک‌های خصوصی این‌گونه نیست. از طرف دیگر، بانک‌های دولتی به‌واسطهٔ پیشتیبانی دولت، در کشور بسیار گسترده‌اند که گستردگی باعث جذب بیشتر سپرده‌های مردم و به‌تبع آن افزایش سرمایه‌گذاری‌ها می‌شود. در نتیجه، این شرایط ایجاب می‌کند از ضمانت سپرده‌ها استفاده شود تا فضای رقابتی برابری بین بانک‌های خصوصی و دولتی برقرار گردد و اعتماد مشتریان در سپرده‌گذاری در بانک‌های خصوصی جلب شود. در ادامه، این مقاله به نتایج منفی ضمانت سپرده در صورت عدم نظارت درست اشاره می‌کند که از این نتایج می‌توان به انتخاب نامساعد، اختیار خرید، و مخاطرات اخلاقی اشاره کرد. همچنین، مخاطرات اخلاقی نیز خطر اخلاقی مدیران، خطر اخلاقی سپرده‌گذاران، خطر اخلاقی مدیران بانک، خطر اخلاقی وام‌گیرندگان، خطر اخلاقی قانون‌گذاران و ناظران سیستم، خطر اخلاقی بانک مرکزی، و خطر اخلاقی سیاست‌گذاران را شامل می‌شود. و در نهایت، معتقد است خدماتی که این سیستم ارائه می‌دهد جزو کالاهای مشارکتی محسوب می‌شود و بانک مرکزی به‌عنوان نمایندهٔ دولت بر آن نظارت دارد.

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1398.12.39.2.6]

بر اساس پژوهش ژان پیر سابرون[1] (۲۰۰۹) در همایشی که در کوالالامپور مالزی در خصوص «نقش بیمهٔ سپردهٔ اسلامی[2] در ثبات نظام مالی اسلامی» انجام گرفت، نتایج نشان می‌دهد بین بیمهٔ سپردهٔ معمولی و بیمهٔ سپردهٔ اسلامی هیچ تفاوتی وجود ندارد و هر دو ابزار مالی برای حفاظت از سپرده‌های سپرده‌گذاران و حفظ ثبات مالی ضروری‌اند. اما در بانک‌های مالزی به‌دلیل وجود دو نظام بانکداری اسلامی و متعارف، بیمهٔ سپردهٔ اسلامی نقش اساسی در حمایت از بانکداری اسلامی در جهت رفع موانع توسعهٔ این سیستم دارد. به همین دلیل، باید پوشش سپرده‌ها در هر دو نظام بانکداری برابر باشد تا مانع مهاجرت سپرده‌ها از بانکداری اسلامی به متعارف گردد که این شرایط باعث پرش بازارهای مالی اسلامی و بخش مالی اسلامی به‌سوی رشد سریع‌تر و نمایی بیشتر می‌گردد.

امت، سیف، و یاسین[3] (۲۰۰۸) در مقاله‌ای با عنوان «نظم بازار و بیمهٔ سپرده: بر اساس شواهد برخی بانک‌های خاورمیانه» ضمانت سپرده‌ها را بررسی می‌کنند. این مقاله به اهمیت بالای توسعهٔ مالی اشاره می‌کند که رشد اقتصادی را از طریق کاهش هزینهٔ اطلاعات، بهبود معاملات، تسهیل بسیج کارآمدتر پس‌انداز، و تأمین نقدینگی به‌دنبال خواهد داشت. با توجه به هزینهٔ بالای بحران‌های بانکی، قانون‌گذاران در پی طراحی ابزاری‌اند که با ترویج سطوح بالاتری از احتیاط، رفتار بانک‌ها را محتاط‌تر کنند که این مهم می‌تواند از طریق اقدامات نظارتی خاص در نظم بازار انجام شود.

---

[1] Jean Pierre Sabourin

[۱] طرح بیمهٔ سپردهٔ اسلامی: طرح بیمهٔ سپرده صریح و روشن با ترکیب قراردادهای قانونی بر اساس شریعت، که روابط بین مؤسسات مالی ارائه‌کنندهٔ خدمات مالی اسلامی و مؤسسهٔ حفاظت از سپرده‌گذاران یعنی بیمهٔ سپرده را به‌منظور سرمایه‌گذاری برای تأمین بودجهٔ این مؤسسه با ممنوع‌کردن عناصر غیرشرعی مانند بهره، غرر، و قمار مشخص می‌کند. هدف از اجرای این طرح حفاظت از پول مشتریان بانک‌ها، جلوگیری از مشکل مالی، تزریق اعتماد عمومی، ترویج ثبات نظام مالی، ترویج رقابت سپردهٔ اسلامی، و سیستم شریعت سازگار برای جامعهٔ مسلمان است. کشورهایی نظیر سودان و مالزی این سیستم را در کشورشان اجرایی کرده‌اند. فعالیت این سیستم دقیقاً مشابه بیمهٔ سپرده متعارف است با این تفاوت که در این سیستم بانک‌های اسلامی نیز تحت عضویت قرار می‌گیرند و مواردی مانند ربا، غرر، و قمار که در شریعت ممنوع شده است، در این سیستم وجود ندارد.

[3] Omet, Saif, & Yaseen

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1398.12.39.2.6]

اچ جی ارشد[1] (۲۰۱۱) در پژوهشی تحت عنوان «پیاده‌سازی یک سیستم بیمهٔ سپردهٔ اسلامی برای صنعت خدمات مالی اسلامی»، ضمن بررسی مفهوم بیمهٔ سپردهٔ اسلامی، بیان می‌دارد که تحقیق و توسعهٔ مداوم این سیستم در جهت رسیدگی به مسائل فعلی، چالش‌ها، و نیازهای آینده ضروری است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد یک سیستم بیمهٔ سپردهٔ اسلامی مؤثر باعث محافظت سپرده‌گذاران، القای اعتمادبه‌نفس در میان عموم مردم در رابطه با ایمنی سپرده‌هایشان، ترویج ثبات نظام مالی و حفظ رقابت در بین بانک‌های اسلامی می‌گردد.

ویژگی قابلِ‌توجهی که این پژوهش داراست این است که با توجه به اینکه سیستم ضمانت سپرده‌ها از سال ۱۳۹۲ به‌صورت رسمی وارد نظام بانکداری ایران شده است، تاکنون مطالعات زیادی در خصوص مشروعیت این سیستم انجام نشده و پژوهش‌های انجام‌شده نیز بیشتر در خصوص ویژگی‌ها و نقاط قوت و ضعف این سیستم صورت گرفته است تا اینکه به مشروعیت این سیستم اشاره کنند. لذا، پژوهش در خصوص صحت و مشروعیت سیستم ضمانت سپرده‌ها بحثی کاملاً جدید و متفاوت با مطالعات قبلی است که در پژوهش‌های پیشین به آن توجه نشده است.

۳ روش تحقیق

این مقاله از نظر هدف پژوهشی بنیادی، کاربردی، و عملی است، زیرا اولاً در ایران بحث ضمانت سپرده‌ها کاملاً جدید است و مطالعات چندانی در این زمینه صورت نگرفته است. از طرفی دیگر، تلاش است تا به این نتیجه برسد که آیا این سیستم برای بانکداری اسلامی مشروعیت دارد یا خیر؛ همچنین مشکلات، بحث‌ها، و انتقاداتی که در خصوص مشروعیت این سیستم وجود دارد مورد چالش قرار دهد. در نتیجه، در این پژوهش بر آن شدیم تا با روش کتابخانه‌ای یا اسنادی، اطلاعات مورد نظر را جمع‌آوری کنیم و سپس به تجزیه و تحلیل داده‌ها به‌صورت کیفی و تحلیل محتوای مطالب بپردازیم.

[1] Hj Arshad & Md Khairuddin

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1398.12.39.2.6]

۴ نگاهی اجمالی به بیمه‌های معمولی و بیمه/ضمانت سپرده

بیمه[1]: سازوکاری است که طی آن یک بیمه‌گر، بنا به ملاحظاتی، تعهد می‌کند که زیان احتمالی یک بیمه‌گذار را در صورت وقوع یک حادثه در یک دورهٔ زمانی خاص جبران کند و یا خدمات مشخصی را به وی ارائه دهد.

ضمانت/ بیمهٔ سپرده‌ها[2]: سازمان توسعه و همکاری اقتصادی[3] ضمانت/ بیمهٔ سپرده‌ها را این‌گونه بیان می‌کند:

> یک الگوی رسمی که توسط قانون پایه‌گذاری شده است تا به وسیلهٔ آن زیان‌های سپرده‌گذاران در نتیجهٔ بحران بانکی محدود شود. نوعاً هدف از اجرای این سیاست بیمه‌ای، فراهم‌کردن اطمینان برای سپرده‌گذاران کوچک در بازار مالی و کاهش ریسک سیستماتیک، ناشی از خروج یکبارهٔ سپرده‌ها توسط افراد در بانک‌های مشکل‌دار است. این سیستم می‌تواند به‌صورت خصوصی یا با کمک بودجه‌های دولتی تأمین مالی گردد (طالبلو، ۱۳۹۰، ص. ۷۷).

به‌عبارت دیگر، ضمانت سپرده‌ها به تضمینی گفته می‌شود که توسط یک نهاد دولتی، خصوصی، و یا وابسته به بانک مرکزی به‌منظور حمایت از سپرده‌های سپرده‌گذاران ایجاد می‌گردد و در صورت بروز مشکلی برای سپرده‌های افراد، این نهاد کل یا میزان محدودی از اصل سپرده و سود حاصل از آن را که تحت پوشش این نهاد است به سپرده‌گذاران پرداخت می‌کند.

بیمه/ضمانت سپرده و بیمه‌های معمولی کارکردی کاملاً مشابه دارند. اگر بخواهیم در یک نگاه تفاوت‌های این دو نوع بیمه را بررسی کنیم می‌توان گفت بیمهٔ معمولی و بیمهٔ سپرده تفاوت‌هایی دارند که عبارت است از (فاطمی، ۱۳۹۵، ص. ۴۸):

۱- ریسک بیمهٔ سپرده ریسک پویاست در نتیجه بیمهٔ سپرده‌ها جزو بیمه‌های پویاست، درحالی‌که سایر بیمه‌ها جزو بیمه‌های ایستا تلقی می‌شوند.

۲- بیمه‌ها معمولاً حوادثی را پوشش می‌دهند که مستقل از حوادث دیگر رخ می‌دهند، ولی ورشکستگی بانک‌ها مستقل از سایر بانک‌ها نیست. هنگامی‌که یک بانک نتواند به تعهداتش عمل کند، دیگر بانک‌ها نیز تحت‌تأثیر این امر قرار خواهند گرفت. در نتیجه با

---

[1] insurance

[2] deposit insurance

[3] Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1398.12.39.2.6]

ورشکست‌شدن یک بانک، سایر بانک‌های در ارتباط با این بانک نیز با مشکل مواجه خواهند شد.

۳- در بیمهٔ سپرده، در صورت بروز بحران به‌دلیل اینکه کل نظام مالی و بانکی کشور تهدید می‌شود، دولت مجبور است دست به دخالت بزند و این در حالی است که در سایر بیمه‌ها دولت معمولاً دخالت نمی‌کند.

۴- معمولاً بیمه‌ها بلاها و حوادث طبیعی را که خود فرد در آن دخیل نیست و هیچ کنترلی روی آن ندارد پوشش می‌دهند و به همین دلیل بیمهٔ عمر خودکشی را پوشش نمی‌دهد، اما در بیمهٔ سپرده باعث می‌شود اغلب سپرده‌گذاران به‌دلیل وجود چنین حمایت بیمه‌ای از تلاش خود برای جلوگیری از وقوع یک حادثهٔ احتمالی علیه سپرده‌های خود بکاهند؛ امری که تحت عنوان مخاطرات اخلاقی شناخته می‌شود. به‌عبارتی به‌دلیل حمایت بیمهٔ سپرده، سپرده‌گذار نظارت خود را بر بانک کاهش می‌دهد.

۵- در بیمه‌ها، فقط دو طرف بیمه‌گر و بیمه‌شونده وجود دارند، درصورتی‌که در سیستم بیمهٔ سپرده سه طرف وجود دارند: بیمه‌گر، بیمه‌شونده، و مؤسسهٔ بیمه‌پذیر.

اگر به تفاوت‌های بالا دقت کنیم، درخواهیم یافت که کارکرد و شیوهٔ عمل این دو نوع تضمین‌کننده تفاوت ندارند و هر دو به یک صورت عمل می‌کنند و نقش تضمین‌کننده دارند؛ حال چه مال باشد و چه سپرده. در نتیجه در این پژوهش، بر آن شدیم تا از طریق بررسی مشروعیت بیمه و نسبت‌دادن آن به بیمهٔ سپرده، از نظر فقهی مشروعیت ضمانت سپرده‌ها را بررسی کنیم. در نتیجه، درصورتی که بتوانیم بیمه را از نظر شرعی تأیید کنیم، می‌توان با نسبت‌دادن آن به بیمه/ضمانت سپرده‌ها، مشروعیت این مقوله را نیز تأیید کرد.

نکتهٔ دیگری که باید به آن توجه کرد بحث بیمهٔ سپرده در کشورهای دارای بانکداری اسلامی و متعارف است. بانکداری اسلامی مطابق با شریعت اسلامی است و اصل اساسی تمامی معاملاتی که در این سیستم صورت می‌گیرد این است که باید از عناصری مانند ربا، غرر، و قمار که شریعت آن‌ها را ممنوع کرده است استفاده نشود، درحالی‌که بانکداری متعارف نرخ بهره وجود دارد و از آن برای به‌دست‌آوردن سود استفاده می‌شود. لذا، برای طراحی بیمهٔ سپرده در نظام بانکداری اسلامی لازم است به‌صورتی اجرایی شود که مواردی نظیر ربا، غرر، و قمار در آن دخیل نگردند. در خصوص بیمهٔ سپرده در کشورهای دارای بانکداری اسلامی و متعارف می‌توان گفت عملکرد بیمهٔ سپرده در هر دو نوع سیستم تقریباً یکسان است؛ یعنی بیمهٔ سپرده در هر دو نظام بانکداری ربوی و اسلامی با دریافت مبلغی به‌عنوان حق عضویت، بانک‌ها را تحت پوشش قرار می‌دهد و در صورت بروز بحران بانکی، اقدام به حل مشکل بانک موردنظر کرده و در صورت عدم حل مشکل، شروع به بازپرداخت

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1398.12.39.2.6]

سپرده‌های سپرده‌گذاران می‌کند. نحوهٔ عضویت، میزان پوشش، نوع پوشش، نحوهٔ بازپرداخت سپرده‌ها، شیوهٔ تأمین مالی و غیره بستگی به شرایط هرکشوری دارد و ربطی به اسلامی و ربوی‌بودن نظام بانکی آن کشور ندارد. اما، بیمهٔ سپرده در کشورهای دارای بانکداری اسلامی با توجه به اینکه باید سرمایه‌گذار و بانک هر دو در فعالیت‌های سرمایه‌گذاری مشارکت داشته باشند می‌تواند مزیتی نسبت به حالت ربوی داشته باشد، به این‌صورت که نهاد بیمهٔ سپرده با مشارکت در طرح‌های اقتصادی به‌همراه سرمایه‌گذار و بانک، می‌تواند با دریافت مبلغی به‌صورت حق عضویت و یا درصدی از سود اقدام به ضمانت سپرده‌ها کند و در طرح‌های اقتصادی فعالیت کند. در نتیجه بر اساس مطالب فوق دریافتیم که عملکرد و نحوهٔ فعالیت سیستم ضمانت سپرده‌ها در نظام بانکداری اسلامی و متعارف شبیه به هم است، هرچند نظام بانکداری اسلامی و متعارف بسیار متفاوت‌اند. در نتیجه در این مقاله جدا از بحث عملکرد آن در بانکداری اسلامی یا ربوی، مشروعیت این سیستم را با تطابق بر بیمه‌های معمولی بررسی خواهیم کرد.

در نهایت پیش از بررسی ضمانت سپرده‌ها، لازم است این پرسش را مطرح کنیم که آیا بیمه عقد محسوب می‌گردد؟ طبق مادهٔ ۱۸۳ قانون مدنی، عقد عبارت است از اینکه یک یا چند نفر در برابر یک یا چند نفر دیگر تعهد بر امری کنند و مورد قبول آن‌ها باشد. طبق مادهٔ ۱ قانون بیمهٔ ج.ا.ا.، بیمه عقدی است که به‌موجب آن یک طرف تعهد می‌کند در ازای دریافت وجه یا وجوهی از طرف دیگر، در صورت وقوع یا بروز حادثه، خسارات وارده بر او را جبران کند یا وجه معینی بپردازد. پس بیمه عقد محسوب می‌گردد، زیرا پذیرش وجهی که در قبال خسارت به بیمه‌شده پرداخت می‌شود متوقف بر قبول این تأمین است و این خود عقد محسوب می‌شود (ارژنگ و همکاران، ۱۳۹۳، ص. ۱۹۷). بدین‌ترتیب، ضمانت سپرده‌ها به نوعی یک عقد محسوب می‌شود، زیرا به‌موجب آن مؤسسهٔ ضمانت سپرده‌ها با دریافت وجهی معین از بانک‌ها متعهد به پرداخت خسارت و زیان وارده به آن‌ها در صورت بروز حادثه و یا بحران بانکی می‌شود.

۵ بیمهٔ سپرده در کشورهای اسلامی

فقهای مذاهب اسلامی در مورد بیمه دو دیدگاه دارند؛ فقهای اهل سنت بیمه را به دو صورت تعاونی و تجاری تقسیم کرده‌اند و فقط نوع تعاونی آن را جایز می‌دانند و معتقدند بیمهٔ تجاری باعث ارسال سود و نفع به‌سمت شرکت‌های بیمه می‌گردد؛ لذا آن را حرام می‌دانند؛ اما فقهای امامیه بر این باورند به‌دلیل ادلهٔ قرآنی «اوفوا بالعقود» عقد بیمهٔ جایزی

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1398.12.39.2.6]

است (خالدیان، ۱۳۹۶). لذا، لازم است قبل از بررسی مشروعیت این سیستم، به تجربهٔ برخی کشورها در این زمینه که دارای بانکداری اسلامی‌اند به‌صورت کوتاه اشاره شود.

۱.۵ بیمهٔ سپرده در ترکیه (SDIF)[1]

هدف از تضمین سپرده‌ها توسط این سیستم حفاظت از حقوق و منافع سپرده‌گذاران و حصول از اعتماد عمومی و ثبات در بازارهای مالی است. در ترکیه، برای تعیین نرخ عضویت مبتنی بر ریسک بانک‌ها و مؤسسات از چهار معیار کیفیت سرمایه، کیفیت دارایی، سودآوری، و نقدینگی استفاده می‌شود که بر اساس آن ریسک بانک‌های مختلف شناسایی و بر اساس آن برای هر بانک نرخ متفاوتی معین می‌شود. سپرده‌های حقیقی اشخاص را تا سقف ۵۰ هزار لیر تضمین می‌کند.

۲.۵ بیمهٔ سپرده در مالزی[2]

در سال ۲۰۰۵ به‌دنبال تصویب قانون شرکت بیمهٔ سپردهٔ مالزی، نظام بیمهٔ سپرده راه‌اندازی شد. نظام بیمهٔ سپردهٔ مالزی توسط شرکت بیمهٔ سپردهٔ این کشور (MDIC) اداره می‌شود و هدف آن محافظت از سپرده‌های اسلامی و حساب‌های سرمایه‌گذاری، ایجاد انگیزه برای مدیریت ریسک در بانک‌ها و مؤسسات مالی اسلامی، و مشارکت در ارتقای نظام مالی مالزی است. با توجه به دوگانه‌بودن نظام بانکداری مالزی (نظام بانکداری متعارف و اسلامی)، نظام بیمهٔ سپرده در این کشور نیز دوگانه است، به‌طوری که نظام بیمهٔ سپردهٔ اسلامی به‌صورت مجزا و به موازات نظام بیمهٔ سپردهٔ متعارف در حرکت است. بر طبق قانون خدمات مالی اسلامی سال ۲۰۱۳، عضویت در نظام بیمهٔ سپردهٔ اسلامی برای همهٔ بانک‌ها و مؤسسات مالی اجباری است. برخلاف مدل تکافل که توافق بین مشارکت‌کنندگان در برنامهٔ تکافل بود، در مدل کفاله بالاجر توافق بین بانک‌ها و مؤسسات مالی اسلامی و MDIC است. همچنین در مدل کفاله بالاجر، بانک‌ها و مؤسسات مالی اسلامی باید حق بیمه را به بیمه‌کننده پرداخت کنند. به‌علاوه در مدل تکافل، سهامداران صندوق تکافل مالک آن بودند، اما در مدل کفاله بالاجر شرکت بیمه‌کننده مالک آن صندوق است. در نهایت، هزینهٔ جبران سپرده‌های سرمایه‌گذاران در مدل تکافل از صندوق تکافل تأمین

[1] Savings Deposit Insurance Fund (SDIF)

[2] Malaysia Deposit Insurance Corporation (MDIC)

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1398.12.39.2.6]

می‌شد، ولی در مدل کفاله بالاجر این هزینه از محل صندوقی که متعلق به بیمه‌کنندهٔ سپرده است، تهیه می‌شود.

۳.۵ بیمهٔ سپرده در اردن[1] (JODIC)

شرکت بیمهٔ سپردهٔ اردن در سال ۲۰۰۰ به‌وسیلهٔ قانون ۳۳ تأسیس شد. هدف از آن محافظت از سپرده‌گذاران با بیمه‌کردن سپرده‌های آنان، تشویق آن‌ها به سپرده‌گذاری، افزایش اطمینان در نظام بانکی، و در نهایت دستیابی به ثبات مالی در سیستم کشور اردن است.

صندوق بیمهٔ سپردهٔ اسلامی اردن از دو سبد دارایی تشکیل می‌شود که یکی سبد تکافل برای حساب‌های اعتباری شامل سپرده‌های اسلامی و بخشی از حساب‌های سرمایه‌گذاری که سرمایه‌گذاری نشده‌اند و دیگری سبد تکافل برای بخش سرمایه‌گذاری‌شده از حساب‌های محدود سرمایه‌گذاری است. بانک‌ها و مؤسسات مالی باید حق بیمهٔ حساب‌های اعتباری بیمه‌شده را به شرکت بیمه بپردازند، درحالی‌که حق بیمهٔ ناشی از بیمه‌شدن حساب‌های سرمایه‌گذاری با واسطهٔ مؤسسات مالی اسلامی و به‌وسیلهٔ خود سرمایه‌گذاری پرداخت می‌شود (از حساب‌های سرمایه‌گذاران این حق بیمه کسر می‌گردد). وقتی یک بانک یا مؤسسهٔ مالی ورشکسته می‌شود، سقف پوشش برای حساب‌های بیمه‌شده ۵۰،۰۰۰ دینار اردن خواهد بود که معادل ۷۱،۴۳۰ دلار از سپرده‌های هر سپرده‌گذار در هر بانک یا مؤسسهٔ مالی است. مقدار جبران‌شدهٔ وجوهات شامل اصل مبلغ سپرده‌گذاری‌شده به‌علاوهٔ سود آن است که قبلاً برای حساب در نظر گرفته شده است که شامل سود اظهارشدهٔ قبل ورشکستگی که هنوز برای حساب در نظر گرفته نشده است نیز می‌شود. وجوهات باقی‌مانده در صندوق پس از جبران ضررها بر طبق قواعد اسلام و در ابزارهای بی‌ریسک از قبیل صکوک و حساب‌های سرمایه‌گذاری، هرکدام از محل سبد تکافل مخصوص خود تأمین خواهد شد. صندوق، در صورت کسری، ممکن است وام‌هایی به‌صورت قرض‌الحسنه از صندوق بیمهٔ سپرده متعارف و یا هر بخش سوم دیگری تقاضا کند.

[1] Jordan Deposit Insurance Corporation (JODIC)

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1398.12.39.2.6]

۴.۵ بیمهٔ سپرده در سودان

سودان به‌عنوان اولین کشور در سال ۱۹۹۶ پیرو تصویب قانون صندوق امنیت سپردهٔ بانک، نظام بیمهٔ سپردهٔ اسلامی را اجرایی کرد. هدف نظام بیمهٔ سپردهٔ اسلامی مشارکت در ثبات مالی است. اجرای نظام بیمهٔ سپردهٔ اسلامی در این کشور به تأیید هیئت عالی مشاورهٔ شریعت بانک مرکزی (SHAB) درآمده است، به‌طوری که این نظام بیمهٔ قانون بر اساس تکافل شکل گرفته است. برای تمام نهادهای اسلامی و بانک‌های خارجی اجباری است که به عضویت نهاد بیمهٔ سپردهٔ اسلامی درآیند. در نظام بیمهٔ سودان، مشارکت‌کنندگان در تعاون صاحبان حساب‌های سپرده، وزارت دارایی، و بانک مرکزی‌اند. این مشارکت‌کنندگان به‌صورت اختیاری با ضمانت چندجانبهٔ وجوهاتی که در اختیار بانک‌ها و مؤسسات مالی است، موافقت کرده‌اند. برای تأسیس صندوق تکافل، سرمایهٔ اولیه توسط بانک‌ها و مؤسسات مالی، وزارت دارایی، و بانک مرکزی تأمین می‌شود و تأمین مالی بعدی صندوق به‌صورت حق‌العمل سالانه از بانک‌ها و مؤسسات مالی، وزارت دارایی، و برای صندوق ضمانت حساب‌های سرمایه‌گذاری نیز به‌صورت سالانه و از صاحبان حساب‌های سرمایه‌گذاری، وزارت دارایی، و بانک مرکزی سودان دریافت می‌شود.

۶ بررسی ویژگی‌ها و صحت عقد بیمه/ضمانت سپرده با تطابق بر بیمه‌های معمولی

۱.۶ لازم و جایزبودن

بر اساس مادهٔ ۱۸۵ قانون مدنی، عقد لازم عقدی است که هیچ‌یک از طرفین معامله حق فسخ آن را نداشته باشند مگر در موارد معینه. در نتیجه، عقد بیمه عقدی است لازم؛ یعنی بیمه‌گر و بیمه‌گذار پس از وضع قرارداد حق ندارند معامله را برهم بزنند مگر در مواردی که قانون معین کرده و بیمه‌گر به‌محض انعقاد قرارداد مجبور است در صورت تحقق خطر، میزان خسارت واردشده را به بیمه‌گذار پرداخت کند و همچنین بیمه‌گذار نیز ملزم به پرداخت حق بیمه تا زمانی مشخص است. استثنایی که دربارهٔ عقد بیمه وجود دارد در مورد بیمهٔ عمر است که این عقد، عقدی جایز است (ارژنگ و همکاران، ۱۳۹۳، ص. ۱۹۸). در خصوص بیمه/ضمانت سپرده‌ها نیز باید خاطرنشان کرد این عقد نیز لازم است؛ یعنی با انعقاد این قرارداد، مؤسسهٔ ضمانت سپرده‌ها ملزم است در صورت بروز حادثه‌ای برای

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]
[DOR: 20.1001.1.26453355.1398.12.39.2.6]

سپرده‌های اشخاص، سپرده‌های بانک مشکل‌دار را تا حد پوشش به سپرده‌گذاران بازپرداخت کند.

۲.۶ معین و غیرمعین‌بودن عقد بیمه

عقد معین عقدی است که در قانون عنوان معین دارد و قانون‌گذار شرایط خاص تحقق آن را بیان کرده است؛ همانند عقد بیع. عقد نامعین عقدی است که در قانون دارای عنوان معینی نباشد، اما برحسب نیاز طرفین و یا برای منفعت‌بردن از برخی عقود معین و یا از جمع آثار دو یا چند عقد معین بین طرفین منعقد می‌گردد و ممکن است برحسب نیاز قانون‌گذاران شرایطی برای آن تعیین کنند که در این‌صورت در زمرهٔ عقود معین قرار می‌گیرد. در نتیجه امروزه به‌سبب گستردگی بحث بیمه و ضمانت سپرده‌ها، قوانین و آیین‌نامه‌های متعددی برای آن‌ها وجود دارد که در این‌صورت جزء عقود معین‌اند.

۳.۶ احتمالی‌بودن عقد بیمه

بیمه عقدی احتمالی است؛ یعنی انجام تعهد بیمه‌گر محتمل است و جنبهٔ تصادفی دارد. در این حالت، نه‌تنها انجام تعهد بیمه‌گر امری احتمالی است و بیمه‌گر در صورتی تعهد خود را انجام خواهد داد که خطر موضوع بیمه تحقق یابد، بلکه در مواردی مثل بیمهٔ عمر، انجام تعهد بیمه‌گذار هم جنبهٔ احتمالی دارد. براین‌اساس، ضمانت سپرده‌ها نیز عقدی احتمالی است، زیرا مؤسسهٔ ضمانت سپرده در صورتی اقدام به بازپرداخت سپرده‌ها خواهد کرد که برای بانک و سپرده‌های افراد مشکلی به‌وجود آید. به‌وجودآمدن این مشکل امری احتمالی و تصادفی است که در نتیجهٔ این موارد ضمانت سپرده‌ها عقدی احتمالی است.

۴.۶ بیمه و تعلیقی‌بودن آن

عده‌ای بر این باورند که بیمه عقدی معلق است و منجز نیست. دلیل این باورشان نیز به‌سبب این است که پرداخت خسارت توسط بیمه‌گر منوط به به‌وقوع‌پیوستن خطر و ایجاد زیان است و این حادثه امکان دارد اتفاق بیفتد و یا اینکه اصلاً نیفتد در نتیجه به‌دلیل شرطی‌بودن جبران خسارت، تعلیق در این عقد وارد می‌شود و این عقد باطل است. مخالفان صحت عقد تعلیقی به اجماع به‌عنوان مهم‌ترین دلیل خود تمسک کرده‌اند. موافقان صحت عقد تعلیقی، که عمدتاً از فقهای متأخر و معاصرند، ضمن رد اجماع، اعتبار تنجیز در عقد را به چالش کشیده‌اند (روشن و کرمی، ۱۳۹۱).

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1398.12.39.2.6]

اما، آیا این نظریه صحیح است؟ برای روشن‌شدن اینکه آیا بیمه عقدی معلق است یا خیر، لازم است عقد معلق و منجز را تعریف کنیم. مطابق مادهٔ ۱۸۹ قانون مدنی، عقد منجز آن است که تأثیر آن برحسب انشاء موقوف به امر دیگری نباشد والا معلق خواهد بود. تعلیق واقعی در صورتی است که تحقق شرط در آیندهٔ احتمالی، نامعلوم و مربوط به حادثهٔ خارجی باشد. در حقیقت، عقد معلق به عقدی گفته می‌شود که وابسته به واقعه‌ای محتمل است و در مقابل آن عقد منجز است. امری را که عقد بدان وابسته است در عقد معلق، معلق علیه یا شرط می‌گویند.

در عقد موجل اثر عقد به‌طور کامل به‌وجود می‌آید و فقط مطالبهٔ دین و اجرا مدتی به تأخیر می‌افتد، اما در عقد معلق پیش از وقوع تعلیق تعهد به‌وجود نیامده است. در عقد موجل چون ماهیت حقوقی منشأ پیش از انقضای زمان مذکور تحقق نیافته است، نمی‌توان آن را در زمان انشاء معتبر یا غیرمعتبر دانست؛ اما معلوم است که عقد پس از انقضای مدت، معتبر خواهد بود، درصورتی که تحقق عقد معلق بر واقعهٔ احتمالی آینده معلوم نیست (کاتوزیان، ۱۳۷۶، ص. ۲۴).

در نتیجه، باید گفت که اولاً در قرارداد بیمه تعهد معلق نیست، بلکه آنچه معلق است جبران خسارت است. دوم، قدر متیقن از اجماع مورد ادعا در خصوص بیع است و دیگر عقود را شامل نمی‌گردد. سوم، بر فرض که تعلیق عقد را باطل کند، این بطلان در عقودی است که ذاتاً قابلیت تعلیق نداشته باشد؛ مانند عقد نکاح، زیرا بطلان نکاح معلق به‌لحاظ اهمیت خاص آن و جازم‌بودن طرفین در تشکیل خانواده و تحکیم بنیان آن است، ولی در عقودی که ذاتاً معلق هستند، مانند وصیت (به عقیدهٔ کسانی‌که وصیت را عقد می‌دانند) و یا سبق و رمایه، تعلیق زیانی به صحت آن‌ها نمی‌رساند و عقد بیمه نیز می‌تواند از قبیل همین عقود باشد (گرجی، ۱۳۵۵، ص. ۱۴۶). در نتیجه، بیمه‌های معمولی و همچنین با نسبت‌دادن آن به ضمانت سپرده‌ها می‌توان گفت که این دو نوع عقد معلق نیستند و جنبهٔ منجز دارند.

۵.۶ بیمه و عقد سفهی

برخی بر این باورند که بیمه عقد سفهی است، زیرا بیمه‌گذار مبلغ زیادی را به شرکت بیمه می‌دهد، درحالی‌که امکان دارد هیچ مبلغی از طرف بیمه‌گذار در صورت عدم ایجاد خسارت به آن فرد برنگردد و از طرفی دیگر، بیمه‌گر با دریافت مبالغ اندکی از بیمه‌گذار متعهد

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]
[DOR: 20.1001.1.26453355.1398.12.39.2.6]

می‌شود در صورت بروز حادثه، مبلغ کلانی به بیمه‌گذار بپردازد. لذا، عقد بیمه سفهی و باطل است.

برای آشکارشدن سفهی‌بودن بیمه یا نبودن آن باید عنوان کرد که اولاً دلیلی بر بطلان عقد سفهی وجود ندارد و آنچه دلیل دارد، معاملهٔ سفیه است و نه بطلان معاملهٔ سفهی؛ دوم، معاملهٔ سفهی معامله‌ای است که عقلا آن را انجام ندهند و حال آنکه بیمه این چنین نیست و عقلا نیز بیمه را امری پسندیده می‌دانند (گرجی، ۱۳۵۵، ص. ۱۲۸، ۱۲۹، ۱۴۶).

علاوه بر موارد بالا طبق مادهٔ ۱۹۰ قانون مدنی، شرایط اساسی برای صحت معامله عبارت‌اند از قصد طرفین و رضای آن‌ها، اهلیت و شایستگی طرفین، موضوع معین که مورد معامله باشد، و مشروعیت جهت معامله. تمام این شرایط برای بیمهٔ سپرده به‌جز مشروعیت به خوبی قابلِ‌حل است و بستگی به شرایط طرفین دارد و هر شخص یا سازمانی می‌تواند آن را به‌تنهایی به‌درستی تشخیص دهد. اما، مشروعیت این عقد به تخصص فقها نیاز دارد و از عهدهٔ هرکسی برنمی‌آید. در نتیجه، لازم است مشروعیت بیمهٔ سپرده را بر اساس نظر متخصصان بررسی کنیم.

۷ بررسی مشروعیت بیمهٔ سپرده

عده‌ای از فقها بحث بیمه و یا بیمه/ضمانت سپرده‌ها را دارای مشکل می‌دانند و معتقدند مواردی مانند قمار، غرر، و... در این عقود وارد می‌شود که باعث بطلان عقد مورد نظر می‌شود. اما، عدهٔ دیگر این باور را قبول ندارند و معتقدند اگر عقدی مستقل از عقود دیگر باشد و همچنین آن عقد از نظر شرعی پذیرفته شده باشد، استفاده از آن هیچ مشکلی نخواهد داشت. در نتیجه در این قسمت، لازم می‌دانیم مشروعیت بیمهٔ سپرده را بررسی کنیم.

۱.۷ غرر و بیمه

بیمه از عقودی است که احتمال غرری‌شدن دارد، زیرا اولاً در عقد بیمه متعاقدین نسبت به اصل وقوع حادثه و نوع و میزان خسارتی که قرار است در آینده محقق بشود جاهل‌اند؛ دوم، مطلق‌بودن حدیث مشهور نبوی شامل هر عقدی ازجمله بیمه می‌شود؛ سوم، در بیمه هم نسبت به صفات و ویژگی‌های خسارت احتمالی وجود دارد و هم نسبت به مبلغی که قرار است بیمه‌گر در قبال جبران خسارت بپردازد. پس بی‌شک، می‌توان گفت بیمه هم شاید مجرای تحقق غرر بشود، زیرا متعاقدین در آن از ضرر ایمن نیستند، زیرا ممکن است حق بیمه بسیار کمتر از هزینه‌ای باشد که بیمه‌گر در ازای جبران خسارت می‌پردازد و چه‌بسا در

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1398.12.39.2.6]

طول مدت عقد، هیچ خسارتی (موضوع عقد) به بیمه‌گذار وارد نشود یا خسارت به‌گونه‌ای ناچیز باشد که هزینهٔ آن از حق بیمه کمتر باشد (ارژنگ و همکاران، ۱۳۹۳، ص. ۲۱۲). طرفداران این نظریه بر این باورند که این احتمال می‌رود که بیمه‌گذار با پرداخت یک یا چند قسط و وقوع حادثه و ایجاد خسارت، مبلغی بیشتر از قسط‌هایش را بگیرد و یا شرکت بیمه ازآنجایی‌که احتمال است هیچ اتفاقی نیفتد، به مبلغ زیادی دست پیدا کند.

تسری غرر به بیمه هرچند محتمل است (همانند سایر عقود معاوضی)، محرز نیست، زیرا شاید حق بیمه کمتر از قسط پرداختی بیمه‌گذار یا حتی کمتر از اصل آن باشد. امکان تحقق غرر در بیمه از سه جنبه یکی جهل به‌وجود عوضین (بروز یا عدم بروز خسارت در آینده و پرداخت یا عدم پرداخت از طرف بیمه‌گر) و دیگری جهل به اوصاف عوضین (نوع و مقدار خسارت احتمالی) و سوم عدم قدرت بر تسلیم و تسلّم (عدم توانایی بیمه‌گر بر پرداخت وجه خسارت) وجود دارد. اما، تحقق غرر در این جهات در عقد بیمه محرز نیست، زیرا امکان وقوع حادثه (موضوع بیمه) در طول مدت عقد محتمل، ممکن، و عقلایی است و عرف نیز بر آن صحه می‌گذارد. جواز بیع سلم دلیل مؤیدی بر عدم تحقق غرر (از جهت جهل به وجود جبران خسارت در آینده) در عقد بیمه است. براین‌اساس، با تعیین حق بیمهٔ قطعی برای جبران خسارات (موضوع بیمه)، می‌توان این عقد را در زمان حال و قبل از جبران خسارت تنفیذ کرد (ارژنگ، نظری، و حسینی، ۱۳۹۳، ص. ۱۹۳).

در نتیجه، معاملهٔ بیمه معاملهٔ غرری نیست، زیرا اولاً در چنین معامله‌ای مغرور باید عالم به غرر خود باشد؛ دوم، طرف دیگر نیز قصد مغرورکردن یا فریب‌دادن طرف مقابل را داشته باشد و مغرورشدن شرکت بیمه یا بیمه‌گر منطقی نیست، زیرا طرفین قرارداد در مورد مقدار اقساط و تعداد آن‌ها و میزان تعهدات و سایر مشروط قرارداد بیمه به توافق می‌رسند و هریک از طرفین می‌توانند از تنظیم قرارداد و امضا و انعقاد آن خودداری کنند. بدیهی است این استدلال در مورد بیمه‌های اختیاری قابلِ‌استناد خواهد بود (عبده، ص.۱۹۹۸،۰ ۶۴-۷۰). بنابراین، در عقد بیمه غرر وجود ندارد و می‌توان با نسبت‌دادن بیمه به ضمانت/ بیمهٔ سپرده گفت در عقد تضمین سپرده‌ها نیز غرر وجود ندارد و این شبهه در این عقد از بین می‌رود.

۲.۷ بیمه و قمار

تسری احتمال برد و باخت در قمار به بیمه از دیگر دلایل مخالفان عقد بیمه است، زیرا موضوع قرارداد بیمه که همان جبران خسارت زیان‌دیده است احتمال دارد هیچ‌گاه به وقوع نپیوندد و ازاین‌رو بیمه‌گذار نفع اقتصادی کلانی از پرداخت حق بیمهٔ اشخاص متعدد

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]
[DOR: 20.1001.1.26453355.1398.12.39.2.6]

عایدش می‌شود که فقط بر مبنای شانس و اتفاق برای وی مقدر شده است. از طرفی هم امکان لزوم جبران خسارت هنگفت از طرف بیمه‌گر دور از ذهن نیست و این‌گونه استدلال‌ها باعث تسری حکم بطلان قمار به عقد بیمه شده است (مسجدسرایی، ۱۳۹۲، ص. ۱۳۸). در حقیقت، مشروع‌بودن جهت معامله شرط اساسی برای صحت معاملات است و باید پذیرفت که منشأ ریسک موضوع عقد بیمه مشروع و مجاز است و مانند قمار نه از مصادیق کسب منفعت بدون زحمت و تلاش به‌شمار می‌رود و نه باعث تزلزل فعالیت‌های اقتصادی در اجتماع است و عرف حاکم بر نظام کنونی نیز منشأ و مبنای عقد بیمه را نامشروع تلقی نکرده است. ازاین‌رو برخلاف نظر گروهی، نه از مصادیق اکل مال به باطل است و نه از مصادیق عقد سفهی است، زیرا طرفین در این عقد نه‌تنها سفیهانه اقدام نکرده‌اند، بلکه هر دو بر مبنای محاسبات معقولانه و ازپیش‌تعیین‌شده مبادرت به انعقاد این عقد کرده‌اند (مسجدسرایی، ۱۳۹۲، ص. ۱۳۹).

برای روشن‌ترشدن اینکه قمار در بیمه یا ضمانت سپرده‌ها وارد نمی‌شود، باید عنوان کرد که اولاً، بیمه و ضمانت سپرده‌ها معامله‌ای معاوضی است و طرفین قرارداد هرکدام به نحوی از این قرارداد سود می‌برند، ولی در قمار، همواره یک طرف بازنده است؛ دوم، بیمه و تضمین سپرده‌ها باعث پوشش ریسک و خطر می‌گردد، درحالی‌که قمار افراد را با خطر و ریسک مواجه می‌کند؛ سوم، هدف بیمه‌گذار هرگز با این قصد نیست که اگر حادثه‌ای اتفاق بیفتد از بیمه‌گر خسارت دریافت کند، بلکه رخدادن اتفاق امری تصادفی است و این امکان هم وجود دارد که حادثه‌ای رخ ندهد؛ چهارم، هدف بیمه یا ضمانت سپرده کمک به نیازمندان یا پوشش افراد از متوسط به پایین جامعه است، درحالی‌که قمار این ویژگی را ندارد.

براین‌اساس، بیمه از نظر شرعی تأیید می‌گردد و در این عقد قمار، سفهی، غرر، تعلیق، و... وجود ندارد و می‌توان با نسبت‌دادن آن به ضمانت/ بیمهٔ سپرده‌ها، این مقوله را نیز از نظر شرعی تأیید کرد. نکتهٔ دیگری که باقی می‌ماند این است که بسیاری از فقها معتقدند عقد بیمه با صلح و هبه و ضمان مطابقت دارد و در قالب این عقود خواهد بود. حال، می‌توان این پرسش را مطرح کرد که آیا بیمهٔ سپرده داخل یکی از عقود معهوده است؟ دلیل ضرورت این بحث این است که در واقع هر عقدی احکام خاص خودش را دارد و اگر عقدی در یک عقد دیگر جای بگیرد، باید تمام احکام آن عقد را نیز رعایت کند؛ ولی اگر از آن عقد مستقل باشد، نیازی نیست شرایط آن عقد حتماً برای عقد موردنظر نیز صدق کند. بر همین اساس، بیمهٔ سپرده را نسبت به عقد ضمان، هبه، و صلح مورد بررسی قرار می‌دهیم که دریابیم آیا بیمهٔ سپرده عقدی مستقل است یا خیر. لذا در این بخش، سعی داریم به

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1398.12.39.2.6]

بررسی این نکته بپردازیم که آیا بیمهٔ سپرده با قراردادهای ضمان، هبه، و صلح تداخلی دارد یا خیر تا با توجه به تحلیل تفاوت‌ها و شباهت‌های آن‌ها، بحث فقهی ضمانت سپرده‌ها را دنبال کنیم.

۸ بیمه/ضمانت سپرده و ضمان، هبه، و صلح

۱.۸ بیمه/ضمانت سپرده و ضمان

ضمان در لغت به‌معنای قبول‌کردن، پذیرفتن، برعهده‌گرفتن وام دیگری و ملتزم‌شدن به اینکه هرگاه کسی به عهد خود وفا نکرد، از عهدهٔ خسارت برآید، است. ضمان در اصطلاح حقوقی در دو معنای اعم و اخص به‌کار می‌رود. ضمان به‌معنی اخص عبارت است از تعهد به مال که در ذمهٔ دیگری قرار دارد. به این ضمان، ضمان عقدی هم می‌گویند. ضمان به‌معنی اخص همان ضمانی است که در مادهٔ ۶۴۸ قانون مدنی از آن بدین‌صورت تعریف کرده است: عقد ضمان عبارت است از اینکه شخصی مالی را که بر ذمهٔ دیگری است بر عهده می‌گیرد. ضمان به‌معنی اعم عبارت است از اینکه شخصی دین دیگری را تعهد کند و یا اینکه تعهد کند که شخص مدیون را بر طبق مقرر حاضر کند. پس ضمان به‌معنی اعم هم شامل حواله و هم شامل کفالت و هم شامل ضمان به‌معنی اخص است؛ بدین‌صورت اگر مورد ضمان شخص باشد، آن را کفالت گویند، چنان‌که در تعریف کفالت در مادهٔ ۷۳۴ق.م آمده است: «کفالت عقدی است که به‌موجب آن یکی از طرفین در مقابل طرف دیگر احضار شخص ثالثی را تعهد می‌کند». و اگر مورد ضمان مال باشد، از دو حال خارج نیست: یا شخص ضامن به مقداری که از دیگری تعهد کرده به او مدیون است که در این‌صورت حواله است. و یا اینکه ضامن مدیون او نباشد که در این‌صورت ضمان به‌معنی اخص است (بروجردی عبده، ۱۳۸۰، ص. ۳۶۴).

در عقد ضمان، تعدادی شرط لازم و مورد توافق همهٔ فقها و نیز تعدادی شرط که لزوم آن مورد اختلاف است، وجود دارد:

۱- علاوه بر شروط عامه (بلوغ، عقل، اراده)، رعایت شرط تنجیز (اتمام قرارداد به‌لحاظ قانونی به‌نحوی که تحقق و امضای آن موکول به آینده نشده باشد) نیز مورد توافق همهٔ فقهاست.

۲- در اشتراط «رضایت»، شرط رضایت ضامن قطعی و غیرقابلِ‌تردید است، ولی در مورد شرط رضایت کسی که طلبکار است و ضامن عهده‌دار پرداخت طلب او می‌شود بین فقها

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1398.12.39.2.6]

اختلاف است. اکثر فقهای شیعه رضایت مضمون‌له را لازم دانسته‌اند حتی اذعان به اجماع نیز کرده‌اند، اما بسیاری از فقهای اهل سنت قائل به عدم اشتراط‌اند.
۳- از شروط مورد اختلاف معلوم‌بودن مورد ضمان به‌لحاظ کمّی و کیفی است. اصولاً جهل در معامله در سایر عقود (عقود یا معاوضه) مورد بطلان قرارداد می‌شود، اما در ضمان مورد اختلاف است.
۴- از موارد دیگر مورد اختلاف لزوم فعلیت مورد ضمان در هنگام عقد ضمان است؛ یعنی اینکه آیا می‌توان نسبت به تعهدات مالی افراد در زمانی که هنوز هیچ‌گونه تعهدی پدید نیامده است اقدام به قرارداد ضمان کرد یا خیر (ابراهیمی سالاری، گریوانی، کریم‌پور، و وکیل، ۱۳۹۲).
در تطابق انواع بیمه‌ها با عقد ضمان موارد مورد اختلافی که وجود دارد شروط ۴ و ۳ اشاره شده در بالا است. در خصوص شرط ۳ باید اشاره کرد که اولاً بیمهٔ سپرده یک نوع ضمانت بدهی یا دین (بدهی بانک به سپرده‌گذاران) است که کمّ و کیف آن معلوم و از ابتدا در قرارداد مشخص است که چه بخشی از سپرده‌ها مورد ضمانت و بیمه است، لذا این اشکال بر این نوع بیمه وارد نیست. دوم، در مورد شرط ۴ می‌توان عنوان کرد که در بیمهٔ سپرده مورد ضمان (بدهی بانک به سپرده‌گذار) محقق شده است. بنابراین، می‌توان از منظر عقد ضمان معاوضه‌ای به قرارداد بیمهٔ سپرده نگاه کرد (ابراهیمی سالاری و همکاران، ۱۳۹۲).

۲.۸ بیمه/ضمانت سپرده و هبه

بر اساس مادهٔ ۷۹۵ قانون مدنی، هبه عقدی است که به‌موجب آن یک نفر مالی را به رایگان به شخص دیگری تملیک می‌کند؛ به‌عبارت دیگر، او مال خود را به‌طور مجانی به ملکیت دیگری درمی‌آورد. در این عقد، سه طرف وجود دارد: واهب، متهب، و عین موهوبه. واهب کسی است که مالش را تملیک می‌کند؛ متهب کسی است که مال به ملکیت او درمی‌آید؛ و عین موهوبه هم مالی است که مورد هبه واقع می‌شود. طبق قانون، عقد هبه واقع نمی‌شود مگر با قبول متهب و قبض او. با توجه به این تعریف، مادامی که متهب مال را قبض (دریافت) نکرده باشد، عقد هبه منعقد نشده است. بنابراین، رجوع هم موضوعیت نمی‌یابد و واهب می‌تواند هر زمان که بخواهد آن مال را پس بگیرد.
با توجه به اینکه در قرارداد بیمهٔ سپرده امکان این هست که هیچ بحران مالی اتفاق نیفتد و پرداخت خسارتی رخ ندهد و یا در مقابل براثر بروز مشکل مالی چندین برابر دریافت‌های شرکت بیمه پرداخت خسارت به سپرده‌گذاران صورت گیرد، لذا در مورد اول ممکن است این ایراد باشد که دریافت حق بیمه در مقابل هیچ جایز نیست و پاسخ این است که

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]
[DOR: 20.1001.1.26453355.1398.12.39.2.6]

بیمه‌شده (بانک‌ها) آن را به بیمه‌گر می‌بخشد و در مورد دوم مازاد دریافتی‌ها را بیمه‌گر به بیمه‌شده می‌بخشد تا تصرف در مازاد را مشروع سازد. نکتهٔ دیگری که باید به آن توجه کرد این است که اگر قانون تمام بانک‌ها را ملزم به بیمه‌کردن سپرده‌ها کند یعنی این نوع بیمه اختیاری نباشد، آن‌گاه بین هبهٔ معوضه و بیمهٔ سپرده از این جهت که هبه اختیاری است، تفاوت خواهد بود. بنابراین، اصل در صحت تطبیق بیمهٔ سپرده بر هبهٔ مشروطه اجباری‌نبودن آن است. (ابراهیمی سالاری و همکاران، ۱۳۹۲).

۳.۸ بیمه/ضمانت سپرده و صلح

صلح در لغت به‌معنای سازش، آشتی‌کردن، توافق‌کردن، پیمانی که برحسب آن دعوایی را حل‌وفصل‌کردن و پیمان تسلیم است. عقد صلح در اصطلاح به‌معنای تراضی (راضی‌شدن از هم) و تسالم (با هم آشتی‌کردن) بر امری است. صلح گاهی برای رفع اختلافات موجود و یا برای جلوگیری از تنازع احتمالی آینده صورت می‌گیرد و یا به‌جای یکی از عقود معاملاتی به‌کار می‌رود. تردیدی در مشروعیت و جواز صلح نیست، مگر صلحی که منجر به حلال‌شدن حرامی یا حرام‌شدن حلالی شود (ابن‌ادریس، ۱۴۱۰، ج. ۲ ص. ۶۴، ص. ۸۳).

هر عقد صلحی دارای چهار رکن یا طرف است. این ارکان عبارت‌اند از: ۱- مُصالِح (کسی است که مال خود را به‌عنوان عقد صلح به دیگری می‌دهد)؛ ۲- متصالح (کسی است که مال را مصالح قبول می‌کند)؛ ۳- صلح (مالی است که مورد عقد صلح قرار می‌گیرد)؛ ۴- مال‌الصلح (پول یا مالی است که یک طرف در ازای پذیرش پیشنهاد صلح از دیگری دریافت می‌کند)؛ عقد صلح به‌صورت فرعی می‌تواند به‌جای عقود ۱- عقد بیع (انتقال عین به عوض معلوم)، ۲- عقد اجاره (انتقال منفعت به عوض معلوم)، ۳. هبه (انتقال مالکیت بدون عوض معلوم)، ۴- ابراء (اسقاط دین)، ۵- عقد عاریه (انتقال منفعت بدون عوض) قرارگیرد.

منظور از صلح در قراردادهای بیمه‌ای یعنی بخشیدن حق خود توسط بیمه‌گر به بیمه‌گذار به‌طوری که در مقابل حق بیمه‌های پرداختی که بیمه‌گر دارد هیچ دریافتی نداشته یا کمتر از میزان مبلغ حق بیمه دریافت کرده باشد و از انجام معامله رضایت کامل داشته باشد. حال، اگر بین بانک و نهاد تضمین‌کنندهٔ سپرده نیز این رضایت دوجانبه وجود داشته باشد، قرارداد بیمهٔ سپرده نیز نوعی مصالحه خواهد بود و مشکلی نخواهد داشت. به‌عبارتی دیگر، یکی از راه‌های پایان نزاع و دعوا انعقاد عقد صلح است، به‌طوری که وجه انتقالی بین بانک و نهاد ضمانت سپرده چه در صورت بروز حادثه یا اتفاقی برای بانک‌ها و چه در صورت عدم اتفاق‌افتادن مشکلی برای آن‌ها، با رضایت کامل به یکدیگر می‌بخشند. و از طریق عقد صلح متعهد می‌شوند معامله را انجام بدهند و ازآنجاکه بانک با رضایت طرفین مبلغی را

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]
[DOR: 20.1001.1.26453355.1398.12.39.2.6]

به‌عنوان حق بیمه در قبال پرداخت خسارت احتمالی توسط نهاد بیمه‌گر به این نهاد می‌بخشد، عقد ضمانت سپرده با توجه به عقد صلح مشروعیت می‌یابد.

در نتیجه بر اساس آنچه بررسی کردیم دریافتیم که بیمه و بیمهٔ سپرده عقدی مستقل از سایر عقود یعنی هبه، ضمان، و صلح است و از نظر شرعی هیچ مشکلی ندارد و توسط فقها مورد پذیرش واقع شده است. لذا، ضمانت سپرده‌ها قابلِ‌استفاده در نظام بانکداری ایران است.

۹ نتیجه‌گیری

این مقاله در صدد بررسی مشروعیت و مقبولیت بیمهٔ سپرده از طریق تطابق آن با بیمه‌های معمولی است. نتایج به‌دست‌آمده در این پژوهش را در چهار بخش تقسیم‌بندی می‌کنیم. بخش اول را می‌توان به عملکرد بیمهٔ سپرده در کشورهای دارای بانکداری اسلامی و متعارف اختصاص داد. همان‌طور که اشاره شد، هرچند تفاوت بسیار بالایی بین دو نظام بانکداری اسلامی و ربوی است، عملکرد بیمهٔ سپرده در این دو سیستم تقریباً مشابه یکدیگر است و در هر دو بانکداری به یک صورت عمل می‌کند و تفاوت چندانی با هم ندارد، زیرا بیمهٔ سپرده فقط نقش تضمین سپرده را بازی می‌کند و به نوع بانکداری توجهی ندارد.

بخش دوم به ویژگی‌ها و صحت معاملهٔ بیمهٔ سپرده برمی‌گردد. با بررسی‌های صورت‌گرفته، دریافتیم بیمهٔ سپرده ۱- عقدی لازم است و هیچ‌کدام از طرفین نمی‌توانند آن را فسخ کنند؛ ۲- عقدی معین و داری قوانین و آیین‌نامه‌ای مشخصی است؛ ۳- عقدی است احتمالی، بدین‌صورت هیچ‌کدام از طرفین از بروز حادثه در آینده اطلاعی ندارند؛ ۴- این عقد غیرسفهی است، زیرا هرچند برخی از افراد برقراری عقد برای حادثهٔ احتمالی را سفهی می‌دانند، باید خاطر نشان کرد عقد سفهی باطل نیست، بلکه معاملهٔ سفهی باطل است و این عقد از نظر عرف عقلایی است. ۵- عقدی منجز است، زیرا عقد بیمه معلق نیست، بلکه جبران خسارت معلق است.

بخش سوم به مشروعیت بیمهٔ سپرده برمی‌گردد. برخی بر این باورند که عواملی نظیر غرر و قمار در بیمهٔ سپرده وارد می‌شود، زیرا معلوم نیست آیا در آینده اتفاقی خواهد افتاد یا خیر. همچنین، میزان مبلغ پرداختی شاید برای بیمه‌گر بیشتر از میزان حق بیمهٔ دریافتی باشد و یا اصلاً مبلغی به بیمه‌گذار پرداخت نکند و بالعکس. در خصوص عدم ورود غرر به این عقد باید گفت امکان بروز حادثه محرز است و عرف آن را پذیرفته است و همچنین میزان مبلغ پرداختی و دریافتی برای بیمه‌گذار و بیمه‌گر از قبل مشخص است. در مورد عدم ورود قماد در عقد بیمهٔ سپرده باید گفت که اولاً در قمار بازی برد و باخت است و فقط یک

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1398.12.39.2.6]

نفر سود می‌کند، درحالی‌که در این عقد هر دو طرف منفعت می‌برند. بیمهٔ سپرده باعث پوشش ریسک می‌گردد، ولی قمار این‌گونه نیست و در آخر بیمهٔ سپرده بخش قابل‌توجهی از افراد نیازمند و کم‌درآمد را پوشش می‌دهد و از سپرده‌هایشان حمایت می‌کند.

در نهایت، بخش چهارم به این موضوع اشاره دارد که عده‌ای بر این باورند که بیمهٔ سپرده با عقودی مانند ضمان، هبه، و صلح انطباق دارد و وابسته به این عقود است و لذا هر شرایطی برای این عقود وجود داشته باشد، باید برای بیمهٔ سپرده نیز لحاظ گردد. با بررسی‌های انجام‌گرفته، دریافتیم بیمهٔ سپرده عقدی مستقل است و نیازی به تطابق آن با ضمان، هبه، و صلح نیست.

در نتیجه، اگر عقدی مستقل از سایر عقود باشد و از نظر شرعی و فقهی نیز تأیید شود، استفاده از آن بلامانع است. براین‌اساس، عقد بیمهٔ سپرده عقدی مستقل از سایر عقود است و از نظر فقهی نیز مشروع است. لذا با توجه به مشروعیت و صحت این سیستم که این پژوهش آن را تأیید کرد و همچنین اهمیتی که در زمینهٔ حفاظت از سپرده‌های افراد، ثبات نظام بانکداری، افزایش در رقابت بین بانک‌ها، جلوگیری از فرار سرمایه، کاهش مداخله و هزینه‌های نظارتی دولت دارد، وجود آن برای نظام بانکداری ضروری است.

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1398.12.39.2.6]

فهرست منابع

ابراهیمی سالاری، ت.، گریوانی، ف.، کریم‌پور، ف.، و وکیل، م. (۱۳۹۲). بررسی مبانی فقهی بیمهٔ سپرده‌های بانکی. *اولین همایش ملی سرمایه‌گذاری و تولید ملی*.

ارژنگ، ا.، نظری، ق.، و حسینی، س. ع. (۱۳۹۳). نقد احتمال غرر در بیمه. *فقه و مبانی حقوق اسلامی*، ۴۷(۲)، ۲۱۴-۱۹۳.

البحرانی، الشیخ یوسف (بی‌تا). *الحدائق الناضرة فی أحکام العترة الطاهرة*. قم: مؤسسهٔ النشر الاسلامی التابعهٔ لجماعهٔ المدرسین.

بروجردی عبده، م. (۱۳۸۰). حقوق مدنی. تهران: گنج دانش.

روشن، م.، و کرمی، س. (۱۳۹۱). تأملی انتقادی تحلیلی بر مبنای نظری عقد تعلیقی با رویکرد با نظر امام خمینی. *فصلنامهٔ علمی پژوهشی امام خمینی و انقلاب اسلامی*، ۱۴(۵۷)، ۱۰۱-۸۷.

خادمعلی، م. (۱۳۸۴). بیمهٔ سپرده‌های بانکی و ضرورت شکل‌گیری آن در نظام بانکی کشور. *بانک و اقتصاد*، ۶۲، ۳۹-۴۲.

خالدیان، س. (۱۳۹۶). حکم بیمه از دیدگاه فقهای اهل سنت و امامیه. *حبل‌المتین*، ۶(۲۰)، ۴۳-۲۱.

طالبلو، ر. (۱۳۹۰). قیمت‌گذاری بیمهٔ سپرده‌ها در بانک‌های خصوصی ایران (مورد مطالعه: بانک‌های پارسیان، اقتصاد نوین و کارآفرین). *پژوهشنامهٔ اقتصادی*، ۱۱(۴)، ۷۵-۹۸.

عبده، سید عبدالمطلب، (۱۹۹۸)، التامین علی الحیاه، قاهره: نشر دارالنهضه العربیه للنشر والتوزیع.

فاطمی زردان، ی. (۱۳۹۵). *بررسی نقش ضمانت سپرده‌ها (بیمهٔ سپرده) در نظام بانکی ایران* (پایان‌نامهٔ کارشناسی ارشد). دانشگاه تهران.

ابن‌ادریس، محمدبن‌احمد (۱۴۱۰). *السرائر الحاوی لتحریر الفتاوی* (چاپ دوم). قم: مؤسسهٔ النشر الاسلامی التابعهٔ لجماعهٔ المدرسین.

کاتوزیان، ن. (۱۳۷۶). حقوق مدنی *نظریهٔ عمومی تعهدات*. تهران: نشر یلدا.

گرجی، ا. (۱۳۵۵). تعهدات ناشی از قرارداد در حقوق اسلامی. *نشریهٔ مؤسسهٔ حقوق تطبیقی دانشگاه تهران*، ۱.

مسجد سرایی، ح. (۱۳۹۲). تحلیل فقهی حقوقی مبنای غرر در بیمه. *فصلنامهٔ پژوهش‌های فقه و حقوق اسلامی*، ۹(۳۳)، ۱۴۴-۱۳۱.

یوسفی، و.، و فلاح‌شمس، م. (۱۳۸۷). *امکان‌سنجی بیمهٔ سپرده در نظام مالی جمهوری اسلامی ایران*. نام مرکز: کتابخانه و فنّاوری اطلاعات دانشگاه امام صادق(ع)، شمارهٔ رکورد ۲۵۷۹۵.

Arshad, H. J., & Khairuddin, M. D. (2011). Implementation of an Islamic deposit insurance system for the Islamic financial services industry, forum theme: Strengthening financial safety nets in the Islamic financial

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1398.12.39.2.6]

services industry. *Fourth Islamic Financial Stability Forum*, Kuala Lumpur-Malaysia.

Omet, Gh., Saif, I., & Yaseen, H. (2008). *Market Discipline and Deposit Insurance: Evidence from some Middle Eastern banks* (Working Paper No 391). *Economic Research Forum*.

Sabourin, J. P. (2009). Role of Islamic deposit insurance in providing stability to the Islamic financial system. *IFSB Public Lecture on Financial Policy and Stability, Islamic Financial Services Board & Bank Negara Malaysia*, Kuala Lumpur-Malaysia.

[Downloaded from jmbr.mbri.ac.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.26453355.1398.12.39.2.6]